

A detail from Fra Angelico's 'The Annunciation' painting, showing the angel Gabriel in profile, facing left. He has a halo and wears a red robe over a dark blue garment. He is playing a long, slender trumpet. The background is a deep red with a subtle grid pattern.

Proa

JAUME CABRÉ
Fra Junoy
o l'agonia dels sons

JAUME CABRÉ

FRA JUNOY
O L'AGONIA DELS SONS

Premi Prudenci Bertrana 1983

Premi de la Crítica Serra d'Or 1985

Premi de la Crítica Catalana 1985

Proa

Proa
A Tot Vent

Primera edició: 1984
Primera edició en aquest format: juny del 2016

© 2016 Jaume Cabré

Drets exclusius d'aquesta edició:
Raval Edicions SLU, Proa
Diagonal, 662-664
08034 Barcelona
www.proa.cat

ISBN: 978-84-7588-625-1
Dipòsit Legal: B-10.545-2016
Composició: Àtona-Víctor Igual, SL
Impressió: Liberduplex

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).
Tots els drets reservats.

ÍNDIX

<i>Advertiment preliminar per a govern i guia del lector</i>	7
Primera part	9
Segona part	55
Tercera part	111
Llibre dels Costums	169
Quarta part	185
Cinquena part	219
Sisena part	255
Setena part	305

Despatx pulcre, ampli i ordenat. Plantes tropicals, vitralls de colors i fusta noble de vernís fosc. Les butaques de pell bruna i el bisbe de negre amb faixa i solideu violetes. Les paraules fredes de monsenyor Carducci —també de negre i violeta, assegut a la butaca propera— se li van assentar molt malament. I la rialleta punxeguda amb què despatxava, a petits glopets, el cul de la tassa, el sulfurava. Monsenyor Maurici, bisbe de Feixes, s'aixecà d'una revolada, mantell i dignitat pels aires, i es plantà davant el foraster que aparentava ignorar la seva reacció.

Era un estira-i-arrotonsa que tots dos se sabien molt bé. L'italià, com a representant del nunci, havia de tirar el bisbe: rapidesa, rigor, netedat, exemplaritat. I monsenyor Maurici, que l'únic que no volia era renou a la diòcesi, maldava per mantenir allunyat el Vaticà d'aquell afer funest que involucrava un monestir, un Orde i, si badava, el bisbat i la carrera del senyor bisbe. Monsenyor Carducci havia aconseguit, amb una rapidesa exemplar, la inhibició del tribunal de l'Orde a favor d'un tribunal diocesà: volia poder grapejar-ho de més a la vora i allò perjudicava la bona digestió del

senyor bisbe, que havia somiat quedar-se'n al marge. Ara, monsenyor Maurici, sense el doctor Canyameres al costat no volia entrar en matèria tècnica.

La discussió durà fins que el truc providencial de mossèn Rubinats li forní una bona excusa per abandonar la conversa i el convidat. El secretari eficient i silenciós, prim que si no fos per la sotana gastada se li veuria l'ànima a contrallum, li recordava de la porta estant si sabia l'hora que era. Monsenyor Maurici somrigué a l'italià, mussità una hipòcrita «raons d'estat, monsenyor», li va recordar vagament que sopaven a les nou i sortí del seu despatx sense acomiadar-se. Baixava l'escala central —gòtic del dinou— camí de la capella —barroc repatani— seguit de mossèn Rubinats, papers a les mans, el cap inclinat endavant:

—Les Dames de la Conferència, monsenyor.

—Mal de cap, mossèn. Que se'n facin càrrec. Que tornin demà: arregli-ho amb bones paraules. —S'aturà de sobte i el seu ajudant per poc que no hi ensopega:— Si us plau, faci'm venir immediatament el doctor Canyameres.

—Mossèn Canyameres està fent un recés espiritual a...

El bisbe Maurici s'empassà a temps un renec, reprenegué la baixada i decidia:

—Raons greus, mossèn. Que sigui aquí aquest mateix vespre. L'esperaré despert fins a l'hora que sigui. L'hora que sigui, entesos?

Mossèn Rubinats no s'hauria dit mai que allò que

de moment eren enraonies disperses entre el personal iniciat del bisbat fos un embolic tan gros que posés el bisbe ran de la histèria. S'encongí d'espallles i abandonà el bisbe, que s'escorria pels darrers graons de l'escala, el mantell fonedís al seu darrere, camí de la porta lateral de la capella.

L'olor llunyana d'encens i cera reconfortava monsenyor Maurici, el bisbe que feia dos-cents a la seu il·lustre de Feixes. Però hi havia un neguit íntim que ni ell ni l'encens enganxat als relleus daurats no podien esborrar: en el fons de l'ànima havia alimentat l'esperança que el Sant Pare pensés en ell, en l'eficiència amb què menava la diòcesi, quan es decidís a promoure —corrien veus de feia mesos— sang nova al cardenalat. Fins i tot, en la visita ad limina, certes insinuacions de Sa Santedat l'havien ajudat a creure que potser ell, qui sap, tal volta.

I ara que estava fent filigranes se li presenta l'afer més fosc i roí amb què podia ensopegar un bisbe amb futur. I al damunt, aquell espagueti inexplicable que s'entestava a buscar-li les pessigolles legals amb l'amenaça velada d'escabotar misèries fora dels límits del bisbat. L'afer, quedava clar, no se li podia escapar de les mans. I el Vaticà, el nunci i el seu enviat, ben lluny.

A l'hora de sopar, silenciós i malhumorat, hagué de demanar un altre got perquè s'havia equivocat en comptar les gotes del remei per a la tensió, i sor Maria comentava a la cuinera que havia de dir a mossèn Ru-

binats que a monsenyor li'n passava alguna, fixa't que no ha tocat re, Angelina.

El Palau Episcopal de Feixes, part de fora és un edifici ordinari, de balcons monòtons, entaforat en uns carrers que li impedeixen la perspectiva. Potser per això tot ell dóna al pati interior com si es tractés del punt neuràlgic de la diòcesi. De fet en aquell pati no més s'hi aturaven les cavalleries. El despatx del senyor bisbe, la planta noble, abocava el seu finestral acolorit cap al pati. Monsenyor havia observat —el seu secretari li ho havia fet observar en un moment estrany d'eufòria comunicativa— que en dies de pluja era bonic sentir, des de la flaire de fusta bona del despatx, l'espetec furiós del ruixat contra la pedra dura.

El doctor Canyameres s'havia enutjat molt per aquella interrupció insòlita del seu recés espiritual. Fins i tot havia decidit presentar-se davant monsenyor amb l'enuig al rostre per emmascarar la curiositat. Però en pocs minuts de conversa va comprendre que valia la pena la interrupció, la suspensió i el que fos: el bisbe Maurici no podia fer res sense ell. Era el primer cop en quatre anys, cinc mesos i tretze dies —el temps que feia que ell, contra pronòstic, no havia estat nomenat bisbe de Feixes— que el bisbe Maurici reconeixia que el seu prestigi com a canonista no era gratuït.

Monsenyor Maurici volia orientació, possibilitats, perspectives. El doctor Canyameres demanà informa-

ció per poder lligar caps i el bisbe va fer que no tristament; no en podien lligar perquè la poca informació que tenien era vacil·lant i poc clara. A part de la denúncia.

El doctor Canyameres sentí un goig profund en arribar al moment d'haver de donar instruccions, quasi ordres, al seu superior. Aquest lamentà no tenir al costat mossèn Rubinats perquè s'ho aniria apuntant tot i no se li escaparien detalls. El doctor Canyameres es remuntà gloriosament cap a les possibilitats jurídiques del cas, el bisbe no el va entendre i tots dos quedaren, lògicament, molt satisfets. El doctor Canyameres es prometé de muntar una filigrana de judici.

La conversa a mitja veu i a mitja llum d'un quinqué discret havia estat durant una hora llarga l'únic ésser vivent en aquell edifici enclotat entre els carrers més humits de la noble ciutat de Feixes.

Monsenyor Maurici, dos-centè bisbe de la seu de Feixes, i el vint-i-dosè d'ençà de la restauració llavors de l'entrada del francès, va dormir malament, a glops. Estava anguniejat perquè l'italià de Nunciatura no havia de ser-hi. Tenia agror d'estómac perquè les pegues grosses vénen quan no han de venir. I la culpa de tot la tenia aquell frare rebel i inoportú que havia esvalotat l'aviram amb manifestacions i actuacions indignes del càrrec que ostentava en un monestir de penitents. I tot i l'interès per mantenir-ho callat, ja havien detec-

tat, els encarregats de fer-ho, comentaris entre els estimats feligresos de Feixes.

Monsenyor Maurici es removia inquiet en el llit ample encapçalat per una filigrana de fusta que repetia l'escut episcopal: creu, bàcul i campana en fons daurat. Monsenyor estava indignat perquè els esforços personals legítims per consolidar una posició podien esgarriar-se per les atzagaiades d'un irresponsable com aquell frare rebec. Monsenyor l'odiava de cor, tot i que encara no el coneixia, com havia après a odiar tot allò que li segués l'herba sota els peus. Monsenyor era fill d'una família humil de la Plana que l'havien facturat al seminari de Vic, on havia conegut l'insuportable mossèn Cinto, company brillant de conversa, massa brillant, sempre amb raó, ell, en Cinto. Però l'hora gran del seminarista fosc encara no era arribada. Aleshores era el moment de repassar tossut els llibres, saber-se fil per randa el Codi de Dret Canònic —ara, de bisbe, ja no li calia i l'havia oblidat— i estudiar en profunditat la història eclesiàstica, somiar en els grans caràcters que hi havia descobert i desitjar secretament arribar a un fi molt concret: el cardenalat. I qui sap. L'hora seva, doncs, no havia arribat encara. En eixir del seminari s'havia admirat de veure com la gent s'entretenia tant i tant amb els poemets de mossèn Cinto i s'arronsava d'espatlles indiferent. L'enviaren de vicari a diversos pobles de la Plana, on perdia el temps dolorosament. Però no es va atabalar.

Quan feia cinc anys que rosegava el rosari del ves-

pre i ungia els malalts que els senyors rectors consideraven que vivien massa lluny, es va adonar que si no hi posava remei, a cinquanta anys fóra rector d'un poblet avorrit i miserable. I es va començar a moure. De resultes d'una sèrie de visites, el rector del seminari recordà els dots organitzatius d'aquell jove i el reclamà com a prefecte d'estudis. Després de tres cursos densos en què conegué gent important —un seminari, a més de caixa de ressonància, és lloc de pas—, va ser enviat al bisbat com a secretari personal de monsenyor. Allí va aprendre una mica de la ciència que serveix per a la vida. Davant les enveges de cada dia comprenia que aquell somni de ser Papa era una nuvolada d'infant. Però estava convençut que podia servir l'Església si hom aprofitava les seves qualitats, que es resumien bàsicament a tenir prou olfacte per saber repenjar-se de la branca més sòlida en cada moment. Dos anys a Roma, tres al bisbat de Solsona un altre cop a prop del bisbe i una amistat molt treballada a distància amb l'arquebisbe de Tarragona, a qui regalà un exemplar de *L'Atlàntida* signat i dedicat submissament per mossèn Cinto poc abans de morir en el seu aïllament trist, van fer sentir el seu nom allà on havia de sonar i quan monsenyor Gregorio de la Cava y de las Heras va morir d'un atac de pleuresia que ningú no s'esperava, ell encapçalava la llista dels candidats proposats per a la cadira episcopal —creu, bàcul i campana blaus sobre fons daurat— de la diòcesi de Feixes.

Per celebrar el nomenament es recordà de la família i els convidà —cohibits, congestionats, impressionats— a un tec íntim a Palau. I d'aleshores ençà pensava què podia fer. Era un bisbe jove, la Seu era menuda i la monotonia, assegurada. Impulsà les visites pastorals i es féu popular entre el clergat senzill. La gent de Palau, el clergat complicat, s'ho miraven amb suspicàcia sense acabar-li de perdonar allò d'hostes vingueren que de casa ens tragueren. Però monsenyor Maurici no es contorbava aparentment perquè tenia els ulls posats en Roma. Aparentment. Perquè les converses furtives de Palau, les mirades esbiaixades i els estosseaments involuntaris li havien creat acidesa d'estómac, problemes de tensió i nits delicades. Ell, però, oferia aquella creu al Senyor.

I monsenyor Maurici, el bisbe més jove que mai havia regentat la diòcesi de Feixes, s'adormia a quarts de quatre i tenia somnis feixucs, amb una figura esborradissa i desconeguda, vestida amb l'hàbit franciscà que reia amb veu de mort, i l'italià incordiant que s'ho guaitava somrient des d'un racó, la tassa prop de la boca, l'altra mà al platet. L'endemà, monsenyor faria ulleres.

Al bell mig del pati episcopal contemplà l'empedrat un xic desorientat. Estava intrigat per aquella crida desusada. S'encaminà cap a la porta d'accés a les dependències episcopals sorprès de no topa-se amb ningú. No podia espolsar-se aquella angunieta que se

li havia instal·lat al bell mig de l'estómac en saber que monsenyor reclamava la seva presència. Davant la porta del bisbe topà amb el secretari sinistre i li corre-gué un calfred. Mossèn Rubinats el va fer entrar sense dilacions, anunciant-lo breument, com si ell i monse-nyor no estiguessin fent altra cosa que esperar-lo. El calfred, en aquestes condicions, no podia marxar.

Quan el pare Modest de Puigcerdà, superior del convent de Sant Aniol de Feixes, entrà al despatx episco-pal, trobà el bisbe al bell mig, amb un fons de plantes tropicals i la vidriera de colors. Al pare Modest li va sem-blar que el bisbe el mossegava amb la mirada. Monse-nyor contradigué l'esguard amb una veu suau i paternal:

—Bon dia, pare Modest —i el feia seure.

Mentre s'instal·laven al sofà de cuir, monsenyor Maurici lluitava per tranquil·litzar-se i trobar el to mi-llor per entrar en matèria. Temia aquell frare d'escas-sos cabells blancs que encara no s'havia empassat, de-ien, el seu nomenament i que gaudia de prestigi com a confessor per les seves maneres suaus i aquell to de veu tan mesurat que feia oblidar el cos massa ple, tirant a rodó. Una persona amb molta rebotiga. Monsenyor sabia que aquest tipus de gent era el més perillós per-què te l'endossaven així que baixaves la guàrdia.

—Vós direu el motiu... —va articular el pare Mo-dest anguniejat pel minut llarg de silenci que observa-va Sa Il·lustríssima i també perquè no li havia estalviat el bes ritual de l'anell que, segons contaven, oblidava amb els íntims. I el tractava de vostè.

El bisbe Maurici, mig conscient que el silenci estava el frare, deixà passar una estona més abans d'explicar-li fil per randa tot l'envitricoll de la Ràpita. I no deixà al cabàs cap detall per escandalós que fos. El pare Modest, a mesura que anava escoltant s'anava aclofant al sofà, avergonyit, indignat, esmaperdut, enrabiàt, acovardit.

—I com és que fins avui... —gosava dir— no n'he sabut re?

—Li ve tot de nou?

El frare assentí. La seva manca d'informació era humiliant. Però fóra pitjor que Sa Il·lustríssima pensés que s'ho anava tirant tot a l'esquena. Va intentar recosir la situació:

—Monsenyor: sempre he mantingut contactes regulars amb fra Junoy, per correspondència. —El pare Modest vacil·lava:— ...de fet es limitava a informar que tot anava bé.

—Doncs si es descuida.

Monsenyor Maurici va treure un braç per damunt del sofà i acarona la fulla ampla i brillant d'un ficus que s'inclinava eternament cap als presents. El refrec sonà desagradablement a les oïdes del frare.

—Sí, monsenyor. Jo... Darrerament havia deixat d'escriure.

—I suposo que vostè li contestava les cartes.

—Sí, és clar. Però és que mai no m'havia parlat de cap mena de dubte... —El pare Modest pegà un cop d'ull al voltant seu, com per fer-se una idea de l'ampli despatx episcopal.

—Estem sols, pare Modest, no pateixi. Pot parlar amb franquesa.

—És que no sé què dir —quequejava—. Estic com... —De sobte reprenia un to de seguretat i decidia:— Ara mateix el faré venir a casa, que s'expliqui, i si cal...

—Ja s'ho pot treure del cap —va tallar monsenyor Maurici, feliç de poder tenir fra Modest a la seva mercè—. En aquests moments fra Junoy és reu d'acusació en un procés que inicia el bisbat per una qüestió que pertany al govern de la diòcesi.

—Però monsenyor! —s'espantà el pare Modest—. L'Orde té el privilegi... —Ho va voler revestir:— El privilegi dur i difícil de demanar comptes...

—L'Orde no té cap privilegi en aquest cas. El monestir de la Ràpita depèn directament del bisbat i els delictes que s'hi han comès són competència de la nostra, de la meva jurisdicció.

—Monsenyor... Jo no crec que...

Però el pare Modest realment ignorava si creia que, perquè d'expert en cosa jurídica no n'era. Sentí la veu del bisbe, pesant com el plom:

—És així i no se'n parla més. Si de cas —concedia— extremarem la discreció. Per cert —continuava sense engaltar— que li he de fer una colla de preguntes, pare Modest.

I el superior del convent de Sant Aniol de Feixes va haver de patir un primer grau humiliant perquè quedava clar que aquell frare l'havien despenjat a la

Ràpita sense encomanar-lo a Déu o al Diable. Feia quatre anys que la campava a la Ràpita tot i que dos, tres a tot estirar, era el límit d'anys aconsellable. El pare Modest no tenia raons per explicar per què no l'havien reclamat quan pertocava. Intentà retornar les culpes al bisbat, que era qui proveïa, però monsenyor el tenia ben engrapat per l'ànima:

—Per què no va avisar el bisbat —li va dir— quan s'acabaven els tres anys?

I el pobre pare Modest va haver d'explicar a tom-ballons que li havia semblat que les coses ja estaven bé com estaven perquè fra Junoy, sabeu, monsenyor, era un com ho diré, un bon jan, però havia tingut els seus problemes al convent.

—Quins?

Li va haver de contar tota la història, a la seva manera, o sigui, heu de saber, monsenyor, que fra Junoy ha viscut dotze anys en aquest convent de Sant Aniol que és casa vostra, dedicat al seu ministeri. Però em causava preocupació paternal, monsenyor, perquè el veia com home que s'obsedia per tot allò que tenia entre mans, com per exemple la música. —El pare Modest es passava una mà pels escassos cabells blancs i prosseguia.— Era el nostre organista i a part de la tasca litúrgica es passava totes les hores que l'ocupació li deixava enganxat a l'orgue tocant i tocant, o llegint i diu que estudiant partitures, però no us penseu, música profana i tot; i diuen que també componia. N'hi ha que diuen que era un home molt inspirat i n'hi ha

que no. Jo no ho sé, monsenyor, perquè no he tingut temps d'escoltar-lo bé. El deixava fer, monsenyor, perquè el veia feliç. Fins que un dia vaig pensar que hi ha frares que tot i que viuen com els altres no són pobres perquè tenen una riquesa que només és per a ells, m'enteneu?, que ja podia ser que passéssim angúnies, que ell dalt de l'orgue es transformava com qui diu, i això em va semblar injust perquè molts germans en religió no tenien aquest consol i al capdavall és un entreteniment i un consol mundanal, perquè en la música no tot és lloança a Déu. —Sa Il·lustríssima féu un gest lleu d'impaciència que l'altre captà perfectament. Al pare Modest li suaven les mans.— Després de rumiar-ho molt vaig decidir posar-lo a prova, vejam què era més important per a ell, si la religió o la música, i el vaig fer cridar.

—Què desitgeu, pare? —sempre amb la mirada perduda, com si esperés veure més enllà de la pregunta les intencions ocultes.

—A partir d'avui, fill meu, deixa l'orgue, i les hores que dediques a assajar dedica-les al confessional.

Fra Junoy el mirà als ulls sense comprendre res i empal·lidí.

—Sí, pare.

Però jo ja li veia que se li havia assentat molt malament, monsenyor, i vaig esperar una estona vejam per on em sortia i efectivament, amb un fil de veu, que la veu també li havia empal·lilit, li preguntà ansiós:

—Fins quan, pare? Per què, pare?

I jo li vaig dir que fins que jo t'ho digui, fill meu, monsenyor, perquè es tractava de provar-lo.

I fra Junoy visqué en abstinència musical durant una setmana i l'esguard paternal del Superior observà que el frare vivia neguitós, com si li manqués una part d'ell mateix. Fins que el vaig restituir al seu ofici, en part perquè em feia patir, i en part perquè no trobava cap solució millor. Però des d'aquell dia, monsenyor, ja tenia una cosa clara respecte a fra Junoy.

Monsenyor Maurici, a altes hores de confidència, estava impacient pels circumloquis del frare. Però no podia permetre's de menystenir aquella font d'informació. Tornà a acaronar la fulla tibada del ficus:

—Quina cosa, pare Modest?

—Que era un frare a mitges, monsenyor, perquè la música l'omplia massa. Aleshores el vostre antecessor ens va trametre l'encàrrec de buscar entre nosaltres un sacerdot per a exercir el ministeri al monestir de la Ràpita i era el primer cop que ens ho demanava. I vaig veure, monsenyor, que la mà de Déu disposava les coses amb harmonia. Vaig decidir trametre al monestir més pobre del vostre bisbat el frare més ric del meu convent, monsenyor.

El pare Modest s'apressava a aclarir que allò no tenia relació amb el terrabastall de feia pocs dies i insinuà amb agilitat que si de cas el bisbat havia d'haver reaccionat en acabar els dos anys de ministeri al monestir. Monsenyor féu com que no ho sentia

però decidí no avisar perquè els portessin el cafè de mig matí.

El bisbe Maurici estava enutjat amb ell mateix i amagava la tensió sota una capa de fredor per tal d'ablanir l'optimisme del pare Modest. Estava enutjat per aquella història d'un frare que era apartat amb llicència eclesiàstica; pel cinisme del pare Modest, que presentava un descuit garrafal com el fruit d'una política de precisió; pel descuit amb què havia tractat el tema de les comunitats religioses de la diòcesi. Que era espinós, complicat, ple de privilegis, malentesos i barreres. Estava furiós perquè havia d'aparentar estar ben informat i tot just feia unes hores que mossèn Rubinats estava dedicat a la recopilació exhaustiva de documentació. I el futur d'un bisbe amb futur, embolicat en una acusació d'heretgia i d'abús i d'escàndol.

Quan el bisbe Maurici demanà el cafè, preguntà a mossèn Rubinats si ja havia esbrinat coses sobre el monestir de la Ràpita i el mossèn li va contestar que depèn, monsenyor, i mirant els grocs i verds del finestrал avisava que em caldrà presentar-m'hi, monsenyor. A la Ràpita, monsenyor, perquè no ho puc fer tot des d'aquí.